

1808-1809

EL SOFRIMENT DELS INVASORS

ELS COSSOS AGRESSORS EN ELS SETGES DE GIRONA

Els soldats de l'exèrcit francès, reclutats a moltes nacions europees, també van tenir la seva dosi de sofriment en els setges de Girona. Les malalties, l'esgotament o les ferides van provocar moltes baixes entre els invasors. Els soldats estrangers s'enfrontaven a una població recelosa amb la qual s'havien de disputar la provisió de recursos.

FRANCESC XAVIER MORALES > TEXT

«L'exèrcit francès es va formar en línia de batalla -sis mil homes d'infanteria i quatre-cents cavalls- des del portal d'En Vila, sobre l'Onyar, fins als baluards del Mercadal. La guarnició espanyola va començar a desfilars tot seguit davant aquells soldats colrats pel sol, que havien passejat triomfalment les àguiles imperials per tot Europa i aleshores no podien dissimular un sentiment d'admiració i de pietat envers aquells pobres éssers exhaurits per les privacions i els sofriments, que havien gosat plantar cara nogensmenys que a Napoleó el Gran». Aquestes paraules de Carles Rahola reflecteixen la visió tradicional associada a la resistència de Girona davant les tropes imperials i un dels mites més precoços d'aquells setges: la sensació de lluitar contra l'exèrcit de Napoleó, que, des de 1805, dominava mitja Europa. En realitat, després dels tractats de Pressburg (1805) i Tilsit (1807), Napoleó I va mantenir el gruix del seu exèrcit a Alemanya, perquè temia un ressorgiment del poder austríac. Mentrestant, organitzà un exèr-

cit nou, però menys potent, per envair Portugal i, en darrer terme, Espanya. El nou exèrcit estava format per joves i reclutes inexperts, i també per contingents aliats. Aquestes tropes no van poder fer res davant la revolta de 1808 i van necessitar reforços de seguida. Les dificultats en homes que tenia l'Imperi es van ajuntar amb el fet que Catalunya es considerava un front secundari. La guerra va ser una lluita constant entre Napoleó i el seu comandant a Catalunya. Aquí, de seguida esgotaren els recursos de la terra i havien de demanar contínuament diners i subministraments. Quan Duhesme quedà bloquejat a Barcelona i Figueres a final d'estiu de 1808, s'envià una divisió sota les ordres del general Reille com a reforç. Aquestes tropes foren encara de pitjor qualitat, amb reclutes refractaris i guàrdies nacionals convertits en soldats.

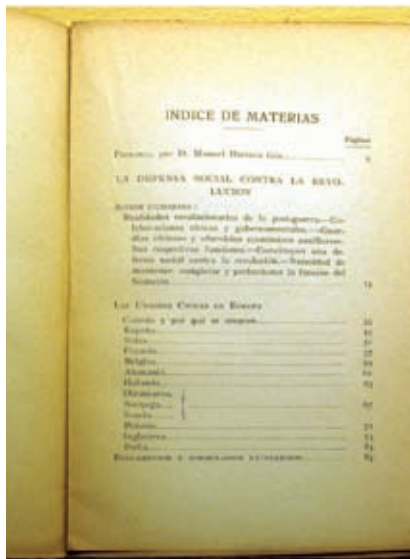
La deserció i la criminalitat de la Divisió Napolitana foren les més altes de l'exèrcit de Catalunya

>> Guia de pertinença d'arma del caporal Francesc Codolà Olivé.

L'organització de l'exèrcit imperial

Amb la revolució de 1789, el vell exèrcit reial francès i el nou exèrcit de voluntaris nacionals es fusionaren en una amalgama de tropa que s'enfrontà, en una guerra de tretze anys, a la resta de soldats europeus. Es presentaren 100.000 voluntaris el 1791, enmig del fervor revolucionari, però l'emergència de la guerra obligà a fer reclutaments forçosos: 200.000 homes el 1792 i 150.000 el 1793. Barrejant experiència amb manca de

>> *El fenomen de les unions cíviques enfront de la lluita vaguista obrera es donà arreu. Un dels primers a estudiar-lo fou Luis de Andrés y Morera a La defensa social contra la revolució (1927)*

disciplina, la infanteria de la revolució es caracteritzà per la força que li proporcionava la combinació de columnes d'infanteria de línia amb tiradors als flancs i al davant (els anomenats *voltigeurs*, que literalment significa 'els que salten'). Aquesta tàctica proporcionava victòries ràpides i espectaculars, però també moltes baixes. Les forces que lluitaren a Espanya a partir de 1808 i 1809 ja no eren les tropes victorioses de 1805 i 1806. El desgast, provocat per la mateixa campanya a la Península, obligaren Napoleó a mobilitzar el 1809 trenta mil joves de la lleva de 1810.

Les baixes no només es produïen durant els combats: molts morien per malaltia, per manca de son, per esgotament, per les ferides, o per una combinació de tot plegat. El sistema logístic dels exèrcits napoleònics era mínim, i només la Guàrdia Imperial tenia el privilegi de viatjar en carros, però només dins del territori francès. La doctrina estratègica de Napoleó per la qual la guerra havia d'alimentar la guerra funcionava bé en terres germàniques, però a Catalunya, amb un enemic esmunyedit i una població recelosa, la condició del soldat francès fou de mol-

ta duresa. S'obligava el soldat a viure sobre el terreny i, conseqüentment, a marxar de forma més veloç. Quan una tropa s'havia de quedar molt temps en un mateix lloc, els soldats i la població autòctona competien pels mateixos recursos. Per exemple, l'estiu de 1808, durant les marxes d'aproximació a Girona, els homes havien de lluitar, obrir camí, tragar els bagatges i fer-se la farina i el pa tot suportant la intensa calor. Les malalties feren estralls entre els imperials gràcies a la manca de vi i al clima massa càlid per a gent del nord. El mateix va passar durant el setge de 1809: el mes de juliol els soldats imperials collien ells mateixos el gra, el trillaven i el portaven als molins; i pel setembre, els batallons es disseminaren encara més a la recerca de menjar, i acabaren tota la collita que quedava.

Pel que fa a l'organigrama que seguia l'exèrcit francès, des de 1803 els batallons funcionaven com el bloc a partir del qual es construïa un exèrcit. Els regiments, formats a partir d'aquests batallons, funcionaven com a unitats administratives; per això era possible trobar un batalló d'un regiment a Figueres i un altre batalló d'aquest mateix regiment a Holanda. A més, d'ençà la reforma de febrer de 1808, les companyies guanyaren en eficàcia: cada regiment d'infanteria de línia francès estava format per quatre batallons de sis companyies cadascun (una de granaders, quatre de fusellers i una de *voltigeurs*). Com que bona part de l'entrenament es feia sobre la marxa, hi havia un cinquè batalló per regiment, destinat als reclutes i als subministraments. Idealment, cada companyia la formaven uns cent vint homes, i cada regiment, uns tres mil nou-cents. Les brigades i divisions s'organitzaven al voltant d'aquests regiments d'infanteria i, excepte en alguns casos, també al voltant de la cavalleria. Aquest sistema permetia una gran flexibilitat, com es va poder comprovar durant el setge de Girona de

Quan una tropa s'havia de quedar molt temps en un mateix lloc, els soldats i la població autòctona competien pels mateixos recursos

1809, en què l'estructura del VII Cos d'Exèrcit es bifurcà: mentre el general Gouvion Saint-Cyr s'encarregava de controlar el territori des de Brunyola a Sant Feliu de Guíxols, el general Verdier (amb tres divisions) prenia posicions davant dels baluards de la ciutat i iniciava les obres de setge des de la banda de Sarrià i el baix Ter.

Contingents aliats

Al principi d'aquest article comentàvem que l'exèrcit francès a Catalunya estava format per tropes inexpertes i contingents aliats. Efectivament, el de Catalunya fou l'exèrcit francès amb més contingents aliats: hi havia homes de Westfàlia, Berg, Wurtzburg, Saxònia, Nassau, Itàlia, Nàpols, Suïssa i de la mateixa Espanya. Si fem una comparativa, mentre un altre dels exèrcits francesos –el d'Alemanya– el 1809 tenia un 38,39% de tropes aliades, el de Catalunya arribà, pels volts de 1810, al 56,8%. Després de 1811, el percentatge de tropes aliades anà disminuint, fins als 188 catalans el maig de 1814.

En les primeres tropes que van entrar a Catalunya, sota les ordres del general Duhesme, hi havia algunes companyies franceses veteranes; malgrat tot, el gruix el formaven reclutes francesos, italians i napolitans. De reclutes italians, toscans i napolitans, n'arribaren a ser uns trenta mil al llarg de tota la guerra; d'aquests, només nou mil van tornar a casa. La majoria d'aquests soldats eren joves i no feia ni sis mesos que estaven en servei. Procedien en alguns del regne d'Itàlia, i la resta de Nàpols. Les fonts ens parlen de la seva qualitat en un sentit prou pejoratiu. Forçats a lluitar i maltractats per les autoritats napoleòniques, van ser un blanc fàcil per als patriotes catalans, que buscaren la deserció de tants soldats imperials com pogueren. A més, la seva situació desesperada els motivà a cometre centenars d'atrocitats i saqueigs, com el que patí, per exemple, la vila d'Hostalric el novembre de 1809. La deserció i la criminalitat de la Divisió Napolitana foren les més altes de l'exèrcit de Catalunya, fins que el 1810 Napoleó va fer desaparèixer el contingent. Una excepció dintre de la tropa italiana el formaven els vèlits,

Museu Militar de Montjuïc

AMCS, DONACIÓ DE NARCÍS DALMAU

soldats d'elit reclutats entre les famílies més distingides d'Itàlia. El seu vistós uniforme només es diferenciava del dels oficials per les insígnies. Reberen un tracte preferencial, i en arribar a Barcelona s'hostatjaven en cases particulars, talment com si es tractessin d'oficials. La seva actitud superba fou proverbial.

El rei de Westfàlia, Jeroni I, germà de l'emperador Napoleó, va proveir les tropes franceses de Catalunya amb contingents del seu reialme acabat d'estrenar. Participaren en el setge de Girona, amb assalts el 8 de juliol i el 19 de setembre, i hi patiren baixes terribles: en acabar el setge, dels quatre batallons dels regiments 1r i 2n de Berg (2.919 homes en total), només en quedava el 30%, del qual un 77,7% es trobava a l'hospital. Les malalties i la fatiga per haver de mantenir les obres de setge al mateix temps que es vigilaven les sortides de la guarnició de Montjuïc foren les principals responsables que les unitats alemanyes quedessin delmades. L'any 1813, cinc-cents westfalians romanien en terra catalana, però després de la rendició en massa que el desembre d'aquell any van pro-

>> La Verge de Montserrat era la patrona del Sometent Armat de Catalunya. Per això, l'empresa Hijos de B. Castells aprofità per crear, l'any 1920, la carrabina de repetició Montserrat. A dalt, acte del Sometent de Cassà de la Selva, a la plaça de la Coma.

tagonitzar els homes de Frankfurt i de Nassau davant les tropes angloespanyoles, l'emperador desmobilitzà totes les unitats germàniques de Catalunya. Gràcies al Manual d'Acords de l'Ajuntament de Girona de 1814 coneixem l'existència de l'alemany Honorato Nitre, el qual feia tretze anys que vivia a Espanya. Treballava de sabater de cuirassers espanyols. Quan es desarmaren els westfalians, Antonio Toliner, que el 1814 residia a Girona, no tornà al seu país, i es quedà a casa de Nitre per fer també de sabater.

De reclutes italians, toscans i napolitans, n'arribaren a ser uns trenta mil al llarg de tota la guerra; d'aquests, només nou mil tornaren a casa

Dels soldats que, des de mitja Europa, van venir a lluitar per terres gironines, alguns ho feren de grat, a la recerca de botí, i d'altres per força. Alguns eren veterans, però molts d'altres eren simples reclutes. No obstant això, més que la seva qualitat, foren les dificultats tàctiques a l'hora de coordinar gent de tantes llengües i tradicions militars diferents les que motivaren la seva pràctica eliminació el 1813.

Per acabar, en el bàndol espanyol també hi havia tropes estrangeres, mercenàries, a les quals es referí Carles Rahola en unes paraules que, com les de l'inici d'aquest article, són d'una marcada subjectivitat: «Tots ells havien vingut a lluitar des d'altres pobles d'Europa a la nostra terra convertida en camp de batalla. Aquest fet el veiem repetit sovint, en el curs de la història, a la nostra ciutat. Segles enrere hi trobem, al costat dels catalans, homes de diverses races i religions: jueus i musulmans lluiten a Girona l'any 1285, llavors del setge de Felip l'Ardit de França, i el nostre gran Muntaner lloa els serveis dels ballesters alarbs.»

Francesc Xavier Morales Garcia
és historiador.